

ІСТОРИЧНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ "ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ І ПРИМИРЕННЯ" В УКРАЇНІ

В статті розглядається правовий статус Фонду "Взаєморозуміння і примирення", який займався проблемами та компенсаційними виплатами оstarбайтерів, осіб яких було примусово вивезено до Німеччини та її союзників під час Другої світової війни 1939-1945 років. Зазначено аналіз чинного законодавства України в частині соціального захисту оstarбайтерів. Внесено пропозиції із вдосконалення чинного законодавства та правозастосовчої практики з метою підвищення рівня духовної та матеріальної культури в українському суспільстві.

Ключові слова: оstarбайтери, жертви нацистських переслідувань, соціальний захист, фонд "Взаєморозуміння і примирення".

В статье рассматривается правовой статус Фонда "Взаимопонимания и примирения", который занимался проблемами и компенсационными выплатами оstarбайтеров, лица которых были принудительно вывезены в Германию и ее союзников во время Второй мировой войны 1939-1945 лет. Отмечен анализ действующего законодательства Украины в части социальной защиты оstarбайтеров. Внесены предложения из совершенствования действующего законодательства и правоприменительной практики с целью повышения уровня духовной и материальной культуры в в украинском обществе.

Ключевые слова: оstarбайтеры, жертвы нацистских преследований, социальная защита, фонд "Взаимопонимания и примирения".

Legal status of Fund of mutual "Understanding and reconciliation", which was engaged in problems and compensative payments of ostarbayterov the persons of which were forcedly taken out to Germany and its allies in the Second world war-time 1939-1945 years, is examined in the article. The analysis of current legislation of Ukraine is marked in part of social defence of ostarbayterov. Brought in suggestion from perfection of current legislation and pravozastosovchei practice with the purpose of increase of level of spiritual and financial culture in in Ukrainian society.

Keywords: ostarbaytery, victims of nazi pursuits, social defence, fund of mutual "Understanding and reconciliation".

Становлення української держави потребує історичних та правових досліджень, які б об'єктивно, на основі сучасних концептуальних підходів аналізували ключові події нашої правової держави задля подолання ідеологічних стереотипів і формування колективної пам'яті.

Конституційні положення [1] про людину, її життя і здоров'я як найвищу соціальну цінність, сприяння держави у консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності являють собою найбільш вагомими правові засади соціального захисту, які відображають його зміст.

Соціальні, психологічні, правові, економічні, організаційні, власне історичні та інші проблеми соціального захисту оstarбайтерів досліджували такі вчені радянського періоду та сьогодення як В. Андрєєв, Н. Болотіна, О. Панасюк, О. Тищенко, М. Іншин, В. Гулієв, Ф. Рудинський, О. Чутчева, В. Топчій, а також вчених-істориків, які досліджували соціальне життя оstarбайтерів: А. Андрєєвої, Г. Вербицького, І. Герасимова, І. Муковського, Т. Пастушенко, П. Панченко, Р. Вишневського, О. Святуна, Т. Пастушенко, С. Галчака, О. Потильчака, Т. Лапан, О. Лисенко, П. Поляна, А. Мелякова, А. Кравченко, С. Батурина, А. Слюсаренко, І. Патриляка, М. Боровика, М. Коваля, В. Косика, В. Фоміна, К. Дубини та ін. Окремі аспекти соціально-правового захисту оstarбайтерів розглядаються в дослідженнях молодих науковців, частково даної проблематики торкалась і автор цієї статті [2; 3; 4].

Метою даної статті є аналіз науково-теоретичних підходів та стану нормативно-правового забезпечення статусу громадян, які постраждали під час Другої світової війни як суб'єкта правовідносин з соціального захисту в нашій державі; внесення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює правові відносини з урахуванням політико-правових документів концептуального характеру та міжнародного досвіду. Розкриття мети дослідження сприяло вирішення таких завдань, як аналіз наукових, політико-концептуальних підходів і чинного законодавства щодо соціального захисту оstarбайтерів в її духовному та матеріальному вимірі.

Особливої актуальності та ваги в умовах сьогодення набуває питання реалізації конституційного права особи на соціальний захист. Відповідно зі ст. 46 Конституції

України це право включає право громадян на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

Діяльність щодо соціального захисту населення є обов'язковою функцією будь-якої сучасної держави, тим більше держав, які визнали себе соціальними. В цілому соціально-захисна діяльність охоплює сферу матеріального забезпечення і надання соціальних послуг непрацездатним особам [5, с. 39]. До таких категорій згідно положень чинного законодавства відносяться оstarбайтери.

За класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ) населення у віці від 60 до 74 років віднесено до похилого віку, від 75 до 89 – до старшого, від 90 років і старше – до довгожителів. Згідно з рішенням ООН від 1980 р. та доповіді Комітету експертів ВООЗ, вік 60 років рекомендується розглядати як межу переходу до групи похилого віку. ВООЗ в 1982 р. вибрала вік 65 років як індикатор похилого віку і рекомендувала в групі осіб похилого віку виділяти ще групу "престарілих", тобто людей віком 80 років і старше [6, с. 7-16]. Отже, оstarбайтери належать до категорії престарілих, і на сьогодні з боку держави потребують соціального захисту, надзвичайної уваги та підтримки, зважаючи на їх вік.

Як зазначає Н. Болотіна, лише держава уповноважена встановити для окремого суб'єкта правовідносин "додаткове забезпечення понад загальний рівень за те, що особи претерпіли соціальні ризики такі, котрих у звичайних умовах людина не зазнає" [7, с. 35-39].

На сьогодні найбільш вагомими документами, які забезпечують соціальний і правовий захист оstarбайтерів та ветеранів, є Конституція України та Закони України. Отже, Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" від 22.10.1993 р. [8], згідно якого громадяни, які були вивезені на рабські і примусової роботи, прирівнюються до ветеранів війни з наданням певних пільг. Цей Закон визначає правовий статус ветеранів війни, забезпечує створення належних умов для їх життєзабезпечення, сприяє формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до них. Закон України "Про жертви нацистських переслідувань" від 23.03.2000 р. [9], визначає правові, економічні та організаційні засади державної політики щодо жертв наци-

стських переслідувань і спрямований на їх соціальний захист та збереження пам'яті про них. Вказаним Законом визначено осіб, які належать до числа жертв нацистських переслідувань: колишні в'язні концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання та місць примусових робіт у роки Великої Вітчизняної війни та Другої світової війни; особи, які були насильно вивезені з території колишнього Союзу РСР на примусові роботи на територію Німеччини або її союзників, що перебували у стані війни з колишнім Союзом РСР, або на території окупованих ними інших держав; діти, які народилися в місцях примусового тримання їх батьків та в місцях відбування батьками примусових робіт. До жертв нацистських переслідувань належать також особи, які у роки Великої Вітчизняної війни та Другої світової війни були насильно вивезені з території інших держав, що після 1944 року увійшли до складу колишнього Союзу РСР, а також особи, які після звільнення з концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання та місць примусових робіт були переселені на територію України та Закон України "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні" від 16.12.1993 р. [10], який гарантує ветеранам праці та громадянам похилого віку рівні з іншими громадянами можливості в економічній, соціальній, політичних сферах, сприятливі умови для повноцінного способу життя.

Фактично йдеться про ті категорії осіб для яких складні обставини їх життя (примусове залучення до праці в інших країнах) слугують підставою для реалізації права на компенсаційні виплати за понесені моральні та фізичні втрати. У законодавствах зарубіжних країн та й у національному законодавстві України враховані такі ризики, зокрема передбачено статуси "жертва війни", "інвалід війни", "учасник війни" або "жертва політичних репресій". Такі правові статуси надають їх володільцям право на додатковий державний соціальний захист, оскільки ті зазнали особливих моральних і фізичних втрат [5, с. 51].

За юридично-енциклопедичним визначенням компенсації жертвам нацистських переслідувань – це виплата коштів, виділених урядом ФРН колишнім в'язням концтаборів, гетто та особам, які були примусово вивезені і працювали на заводах, фабриках та в сільському господарстві (остарбайтери). Це одноразова матеріальна допомога, що виплачувалась особам з числа цивільного населення, які особливо постраждали від зазначених переслідувань у роки Другої світової війни 1939-1945 рр. [11, с. 191].

Доцільно зазначити, що матеріальна відповідальність суб'єкта міжнародного права настає тоді, коли порушення міжнародних зобов'язань пов'язане з заподіянням матеріального збитку. Вона може бути у формі репарації, реституції і субституції. Таким чином, репарація – це відшкодування суб'єктом-порушником матеріальної шкоди грошми, товарами, послугами тощо. До репарацій вдавалися за рішенням Кримської конференції 1945 р. (Німеччину було зобов'язано відшкодувати СРСР збитки в 20 млрд. доларів, згодом уряд ФРН прийняв рішення про сплату компенсацій громадянам колишнього СРСР, яких було вивезено в неволю до Німеччини) [12, с. 485-486].

Усвідомлюючи, що націонал-соціалістська держава вчинила жорстокі протиправні діяння над робітниками рабської та примусової праці шляхом їх депортації, ув'язнення, експлуатації на роботі аж до повного винищення, а також шляхом інших незчисленних порушень прав людини, німецькі підприємства, що брали участь у протиправних діяннях націонал-соціалізму,

несуть історичну відповідальність за це і мають діяти відповідно до цього, німецькі підприємства, що об'єдналися у межах ініціативи німецької економіки щодо створення Фонду, визнають цю відповідальність, заподіяна несправедливість і спричинене внаслідок цього людське страждання не можна компенсувати навіть фінансовою допомогою. На думку автора, проблема полягає в тому, що закон прийнято надто пізно для тих людей, які загинули як жертви націонал-соціалістського режиму чи вже померли протягом років, що минули з того часу.

Отже, в Україні партнерською організацією став Український національний фонд "Взаєморозуміння і примирення" (далі – УНФ) заснований Кабінетом Міністрів України (далі – КМ України) згідно з Постановою № 453 від 16.06.1993 р. [13] УНФ за рахунок коштів Федеративної Республіки Німеччини (далі – ФРН) відповідно до досягнутих чотиристоронніх домовленостей між Урядами Республіки Беларусь, Російської Федерації, України і ФРН були врегульовані питання щодо виплати компенсаційних платежів громадянам колишнього СРСР, які в роки Другої світової війни стали жертвами нацистських переслідувань. Проте практична реалізація здійснення цих компенсаційних виплат, і на сьогодні, викликає ряд зауважень. Фактично не було належним чином реалізовано соціальний захист остарбайтерів з України. На прикладі інших країн Європи це питання було врегульовано набагато ефективніше. Треба зазначити, що постановою № 455 КМ України від 27.04.2011 р. [14] ліквідовано УНФ "Взаєморозуміння і примирення". З точки зору формування соціального захисту цієї категорії осіб, ліквідування УНФ є передчасним та не виваженим рішенням.

Відповідно до зазначених Угод між Урядами Республіки Беларусь, України і Російської Федерації від 15.08.1993 р. УНФ "Взаєморозуміння і примирення" здійснював виплату одноразової компенсаційної допомоги за рахунок коштів ФРН громадянам колишнього СРСР, які в роки Другої світової війни особливо постраждали від націонал-соціалістських переслідувань, а саме: колишнім в'язням нацистських концтаборів за Переліком абз.2 § 42 Закону ФРН "Про компенсаційні виплати", колишнім в'язням гетто, інших аналогічних за режимом місць примусового утримання, громадянам, які були депортовані на примусові роботи за межі колишнього СРСР на територію Німецької імперії та країн, що були в стані війни з колишнім СРСР, або на територію країн, окупованих Німецькою імперією, в т.ч. дітям, народженим у нацистській неволі. УНФ всю свою діяльність, який протікав під увагою вітчизняних і закордонних зацікавлених організацій і формувань, здійснював у тісному контакті з громадськими об'єднаннями жертв нацизму, що діяли в Україні та інших країнах. Представники громадських організацій допомагали інформувати громадян про здійснення виплат, розшукувати і оформляти для них необхідні документи. Залучали вони і до призначення виплат конкретним особам, а також обов'язково до розгляду спірних питань вони (як найбільш компетентні і зацікавлені громадяни) працювали в експертних та апеляційних (касаційних) комісіях [15].

Питання організації здійснення компенсаційних виплат для даної категорії постраждалих осіб було предметом переговорів делегації країн Центральної і Східної Європи з німецькою стороною, які офіційно тривали з 16.02.1999 р. На підставі результатів переговорів з Бундестагом ФРН було прийнято Закон "Про створення Федерального фонду "Пам'ять, відповідальність і майбутнє", який набув чинності 12.08.2000 р. Згідно даного Закону, кошти зазначеного фонду склалися з 10 млрд. німецьких марок: 5 млрд. німецьких марок

надані федеративною державою, 5 млрд. німецьких марок – підприємствами і страховими компаніями, які мали спрямовуватись на здійснення компенсаційних виплат постраждалим державам [16].

Підкреслимо, що примусову працю в'язнів концтаборів широко використовували відомі німецькі підприємства: "ІГ Фарбеніндустрі", "Сіменс", "Герман Геринг-верке", "Ігметал", "Фольксваген", "Хехст", "БМВ" та інші [17, с. 15]. Зокрема, були встановлені нормативи, за якими німецькі підприємства, що використовували рабську працю в'язнів концтаборів, сплачували СС кошти за працівників: шість німецьких марок за одинадцятигодинну зміну фахівців, чотири марки – за допоміжних робітників, що принесило концернам та підприємствам СС величезні прибутки. Отже, і на сьогоднішній день це відомі німецькі підприємства, які заробили свій капітал, також і за рахунок наших українських остарбайтерів.

Отже, виплатний процес Німецького Федерального фонду "Пам'ять, відповідальність і майбутнє", який повністю був підпорядкований законодавству ФРН, був розпочатий у серпні 2001 р. Таким чином, Федеральний фонд здійснював виплати жертвам нацизму через партнерську організацію. Як зазначено вище, в Україні партнерською організацією закон ФРН визначив УНФ "Взаєморозуміння і примирення". Отже, питання разових виплат жертвам нацистських переслідувань за рахунок коштів ФРН регулювався Законом ФРН "Про створення Федерального фонду "Пам'ять, відповідальність і майбутнє", який набув чинності 12.08.2000р. Відповідно до зазначеного Закону виплати громадянам України та громадянам колишніх республік Радянського Союзу, які у роки Другої світової війни постраждали від нацистських переслідувань, здійснювалися Федеральним фондом "Пам'ять, відповідальність і майбутнє" через його партнерську організацію УНФ "Взаєморозуміння і примирення". УНФ не мав права відхилятися від вимог Закону ФРН або вносити до нього свої корективи.

Заяви від постраждалих приймалися до 31.12.2001 р. (відповідно до §14 п.1 зазначеного Закону). Експертна комісія УНФ "Взаєморозуміння і примирення" розглянула всі наявні справи з документами і прийняла по них відповідні рішення, як і було заплановано до 17.11.2003 р. Згідно з §9 п.9 Закону ФРН про виплати призначена кожному одержувачу сума виплачувалась двома частинами. Більшу частину (тобто 65%) одержали всі жертви нацизму – 473951 чол. та правонаступники тих, хто вчасно оформив необхідні документи і помер, не дочекавшись виплат. З лютого 2004 р. розпочалася виплата другої частини – 35%. Виплата другої частини також завершалась: станом на 08.08.2006 р. її вже одержали 466139 жертв нацизму. Станом на 08.08.2006 р. 35% в основному одержували правонаступники жертв нацизму, кому призначена друга частина коштів і які не встигли її одержати, а також жертви нацизму чий справи були відкладені через відсутність підтвердженень факт примусової роботи, хоча запит до Міжнародної служби розшуку був поданий вчасно. Правонаступники, коло яких встановлені Законом ФРН, які не звернулись до Фонду через обласні відділення заяв і не подали необхідні документи впродовж шести місяців з дня смерті постраждалого, безповоротно втратили своє право на одержання коштів, навіть, якщо вони вже знаходилися в банку. Така вимога Закону ФРН про заснування Федерального фонду (§14 п.3). Це положення стосується правонаступників тих громадян, хто був живим станом на 16.02.1999 р. і подав заяву до 31.12.2001 р. У зв'язку з тим, що виплатний процес був завершений 30.09.2006 р. всі права на одержання виплат остарбайтерам втрачаються – Закон ФРН §14 п.4. Після цієї дати не будуть

прийматися до розгляду жодні заяви і документи, не розглядатимуться також скарги громадян. Необхідно нагадати, що кошти, які надійшли в Україну на виплати конкретним одержувачам – жертвам нацизму, до моменту одержання адресатами є власністю німецької сторони. Загальній сума 1 млрд. 724 млн. німецьких марок, що становить 881,5 млн. євро. Норми національного законодавства, рішення державних органів і судів країн, на території яких проживають жертви рабської і примусової праці націонал-соціалізму, щодо здійснення їм виплат за рахунок коштів німецького Федерального фонду "Пам'ять, відповідальність і майбутнє" не застосовувались [16]. На думку автора, необхідно переглянути підходи щодо фінансового забезпечення остарбайтерам, з метою ефективного реалізації соціального захисту цієї категорії осіб.

Відповідно до постанов КМ України здійснювати виплати жертвам нацистських переслідувань було доручено уповноваженим банкам, які мали високий рейтинговий та фінансовий показники, розгалужену мережу філій: Промінвестбанк, КБ "Приватбанк", АБ "Брокбізнесбанк", Укрсоцбанк, Укресімбанк, Укрінбанк, АТ "ВАБанк" АКБ "Правекс-банк", АКБ "УкрСиббанк", АКБ "Надра". Постійний контроль за фінансовим станом уповноважених банків, дотриманням ними вимог нормативно-правових актів здійснювався Національним банком України, який щомісячно інформував УНФ "Взаєморозуміння і примирення" щодо спроможності кожного банку здійснювати компенсаційні виплати. Отже, УНФ завершив виплати жертвам нацизму за рахунок коштів Федерального фонду "Пам'ять, відповідальність і майбутнє". Про це було оголошено на спільній прес-конференції обидвох фондів 23.01.2007 р. З урахуванням національних особливостей в Україні була створена необхідна нормативно-правова база, яка забезпечувала збереження коштів, що надходили в Україну, їх цільове використання, прозорість процедури і своєчасність компенсаційних виплат, жорсткий контроль з боку держави та громадськості за цим процесом [16].

Делегати-учасники зазначеної прес-конференції дійшли згоди щодо принципів розподілу між національними фондами "Взаєморозуміння та примирення" фінансового внеску в розмірі один млрд. німецьких марок, виділеного Федеративною Республікою Німеччина для компенсації громадянам колишнього Радянського Союзу, які потерпіли від нацистських переслідувань. 19 серпня 1993 року урядові делегації України, Республіки Білорусь і Російської Федерації уклали домовленість, оформлену окремим Протоколом щодо розподілу фінансового внеску ФРН у розмірі один млрд. німецьких марок таким чином: Росії – чотириста млн. ДМ, Україні – чотириста млн. ДМ, а Білорусі – двісті млн. ДМ. Особам, які мешкали на території інших держав – республік колишнього Радянського Союзу, відповідні виплати за положеннями Протоколу здійснювались Фондом Республіки Білорусь чи Російської Федерації, або України залежно від того, на території якої з цих держав вони зазнали нацистських переслідувань чи з території якої були насильно вигнані.

29 червня 1994 року Спостережна рада УНФ затвердила "Положення про порядок і критерії призначення компенсаційних виплат громадянам України, які постраждали від націонал-соціалістських переслідувань у роки Другої світової війни". Положенням було визначено, що право на компенсаційну допомогу мають колишні в'язні нацистських концтаборів, передбачених офіційними переліками, гетто та інших аналогічних за режимом місць примусового утримання, громадяни, які насильно були вивезені з території колишнього Радян-

ського Союзу на територію Німеччини або інших держав, що були в стані війни з Радянським Союзом чи окуповані фашистською Німеччиною, а також діти, які народилися в неволі [18].

До кінця 2005 року здійснення виплат з обох фондів в основному були завершені. Від німецького фонду такі компенсації отримали приблизно чотириста шістьдесят п'ять тисяч осіб, від австрійського сорок три тисячі, що, певно, свідчить про кількість колишніх оstarбайтерів в Україні – менше п'ятсот десяти тисяч. Крім цих виплат, надані допомоги на медичне, санітарно-курортне обслуговування, здійснення й розробляються далі десятки гуманітарних проектів. Протягом останнього десятиріччя значно зросли контакти між конкретними підприємствами, містами Німеччини і Українським фондом "Взаєморозуміння і примирення", спрямовані на соціальний захист жертв нацизму. Успіх у цій справі здійснений і за рахунок громадських організацій Німеччини і Австрії, за рахунок зусиль окремих їх громадян, які усвідомлюють відповідальність за майбутнє, необхідність взаєморозуміння і примирення.

Треба зазначити, що соціальний захист вразливих груп населення – невід'ємна складова політики держави, відповідальної за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Цей той чинник, від ефективності якого залежить цивілізаційний розвиток будь-якого суспільства [19]. Таким чином, проведений історично-правовий аналіз забезпечення діяльності Фонду "Взаєморозуміння і примирення" дозволяє зробити висновок про те, що національне законодавство, яке визначено правовий статус оstarбайтерів, потребує подальшого вивчення з метою його вдосконалення.

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради – 1996 р. – №30 – ст. 141. 2. Сіньова Л.М. Розвиток національного законодавства щодо забезпечення соціального захисту оstarбайтерів // Правове забезпечення соціальної сфери: зб. матер. І Міжнар. наук. конф. студ. та аспірантів, (Одеса, 26 – 27 березня 2010 р.) / за заг. ред.

д.ю.н., проф. Ю.М. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 273 – 275. 3. Сіньова Л.М. Генеза правового регулювання соціального захисту оstarбайтерів // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених. Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених Київського національного університету імені Тараса Шевченка (23 квітня 2010 року). – К., 2010. – Ч. II. – С. 45 – 46. 4. Сіньова Л.М. Правовий захист оstarбайтерів: історичний аспект // Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: 60 років європейських цінностей: Матеріали міжнародного круглого столу (8 грудня 2010 р., м. Донецьк, Україна) / Упор. Л.М. Дешко, Ю.В. Мазур. – Донецьк: Сучасний друк, 2010. – ст. 177 с. – С. 143 – 145. 5. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – (Вища освіта XXI століття). С. 39, 51. 6. Здоров'є пожилых: Доклад комитета экспертов ВООЗ. – Женева, 1992. – С. 7–16. 7. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять // Право України. – 2000. – № 4. – С. 35–39. 8. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" // Відомості Верховної Ради – 1993. – № 45. – ст. 425. 9. Закон України "Про жертви нацистських переслідувань" // Відомості Верховної Ради – 2000. – № 24. – ст. 182. 10. Закон України "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні" // Відомості Верховної Ради – 1996. – № 4. – ст. 18. 11. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: "Укр. енцикл.", 2001. – С. 191. 12. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В. Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – С. 485 – 486. 13. Про утворення Українського національного фонду "Взаєморозуміння і примирення": Постанова Кабінету Міністрів України № 453 від 16.06.1993 р. – Електронний ресурс: Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> 14. Про ліквідацію Українського національного фонду "Взаєморозуміння і примирення" Постанова Кабінету Міністрів України № 455 від 27.04.2011 р. // Офіційний вісник України. – 2011 р. – № 32. – стор. 76, ст. 1354, код акту 56185/2011. 15. Про утворення УНФ "Взаєморозуміння і примирення" // Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.unf.kiev.ua> 16. Закон про створення Фонду "Пам'ять, відповідальність і майбутнє" // Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.unf.kiev.ua> 17. Кравченко А., Батурич С. – Українські невилітники Третього рейху (минуле і сучасність). Публіцистична хроніка. – Львів, 2005. – С. 15. 18. Положення про порядок і критерії призначення компенсаційних виплат громадянам України, які постраждали від націонал-соціалістських переслідувань у роки Другої світової війни від 29 червня 1994 року // Вісник Верховного Суду України. – 2003 р. – № 1. 19. Титаренко І.О., Іваненко Н.О. Соціальний захист людей похилого віку в Україні: теоретичний аспект / І.О. Титаренко, Н.О. Іваненко. // Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua>

Надійшла до редколегії 20.12.11

О. Бевз, ас.

ЗОНИ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ІСТОРИЧНИХ АРЕАЛІВ НАСЕЛЕНИХ МІСЦЬ

Стаття присвячена зонам охорони об'єктів культурної спадщини, їх місцю у складі земель історико-культурного призначення та значенню для земельно-правової охорони історичних ареалів населених місць.

Ключові слова: зони охорони, охорона земель історико-культурного призначення, культурна спадщина, історичні ареали населених місць.

Статья посвящена зонам охраны объектов культурного наследия, их месту в составе земель историко-культурного назначения и их значению для земельно-правовой охраны исторических ареалов населенных мест.

Ключевые слова: зоны охраны, охрана земель историко-культурного назначения, культурное наследие, исторические ареалы населенных мест.

The article is devoted to zones of protection of cultural heritage objects (buffer zones), their role among the structure of the land of historical and cultural use and their significance for land and legal protection of historical areas of habitation.

Key words: zones of protection of cultural heritage objects (buffer zones), protection of land of historical and cultural purpose, cultural heritage, historical areas of habitation.

Ст. 14 Конституції України та ст. 1 Земельного кодексу України проголосили землю основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Поняття охорони земель у законодавстві закріплено ст. 162 Земельного кодексу України [1], ст. 1 Закону України "Про охорону земель" [2]. Відповідно до ст. 162 ЗК України охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання небезпечному вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забез-

печення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Аналогічне визначення міститься у ст. 1 Закону України "Про охорону земель".

Аналіз викладених вище законодавчих положень дає підстави стверджувати, що українське законодавство спрямоване перш за все на охорону земель сільськогосподарського призначення. Землі історико-культурного призначення у понятті охорони земель знайшли своє відображення лише стосовно забезпечення їх особливого режиму використання. Так само зміст охорони земель, який розкривається у ст. 164 ЗК України, не включає заходів, які б забезпечували охорону земель історико-культурного призначення. Як за-